

**Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького**

Бучацька Світлана Михайлівна

УДК 159.9:331.108.2:355

**ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ
ДО ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ**

Спеціальність 19.00.07
“Педагогічна та вікова психологія”

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Хмельницький – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор психологічних наук, професор **ТОМЧУК Михайло Іванович**, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, кафедра теорії та історії держави і права, професор кафедри

Офіційні опоненти:

доктор психологічних наук, професор **ЗАСЄКІНА Лариса Володимирівна**, Волинський національний університет імені Лесі Українки, кафедра загальної та соціальної психології, завідувач кафедри;

кандидат психологічних наук, доцент **ВОЛОБУЄВА Олена Федорівна**, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, кафедра англійської мови та перекладу, професор кафедри;

Захист відбудеться “ ____ ” _____ 2009 р. о ____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 70.705.02 Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького за адресою: вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29003.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького за адресою: вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29003.

Автореферат розісланий “ ____ ” _____ 2009 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат педагогічних наук,
професор

В. М. Гладкова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Становлення України як суверенної держави, її прагнення до європейської інтеграції вимагають радикальних змін у економічній, правовій сферах нашої держави, у просторі її освіти і науки, більш якісної підготовки фахівців з вищою освітою, зокрема формування у них психологічної готовності до ділового, професійного спілкування найбільш поширеними в Європі мовами. Активна участь України як рівноправного партнера у Болонському процесі також передбачає організацію навчального процесу у ВНЗ відповідно до європейських стандартів володіння мовами. Як засвідчило проведене нами дослідження, рівень розвитку мовної компетентності, особливо психологічної готовності студентів до професійного, ділового спілкування іноземними мовами залишається недостатньо сформованим. А відтак, це може суттєво знизити конкурентноздатність випускників ВНЗ України на європейському та світовому ринках праці, можливості їх працевлаштування.

Як свідчить практика навчання студентів іноземних мов у ВНЗ, за період після другого курсу (після завершення вивчення курсу іноземної мови), а тим більше із закінченням навчального закладу вони втрачають навички спілкування іноземною мовою, у них немає необхідних вмій з обміну професійною інформацією із фахівцями-іноземцями. Для переважної більшості випускників українських вищих навчальних закладів ділове спілкування іноземною мовою із представниками інших країн є для них проблемним, екстремальним і не приносить бажаних результатів.

Сьогодні у рамках міждержавної програми Ради Європи “Вивчення мов громадянами Європи” важливим є пошук шляхів вдосконалення процесу навчання студентів ВНЗ іноземних мов, пошук засобів підвищення їх психологічної готовності до ділового спілкування із фахівцями-іноземцями у таких або ж у споріднених галузях професійної діяльності.

Однак, дослідження психологічної готовності студентів до ділового спілкування іноземними мовами не стало предметом ґрунтовного наукового аналізу, відсутні рекомендації викладачам іноземних мов та психологам ВНЗ щодо психолого-педагогічних засобів, умов підвищення рівня зазначеної готовності у студентів у цілісному навчально-виховному процесі. Переважна більшість досліджень присвячена педагогічним аспектам зазначеної проблеми (Т. В. Ваколюк, О. Б. Павлик, В. Р. Мичковська, І. В. Герасимчук та ін.). Лише окремі її аспекти досліджувались психологами (О.І. Бондаренко, О. Ф. Волобуєвою, І.В. Герасимчук, І.В. Кикилик, І.В. Ковальчук, С.П. Тетерук та ін.). Проте, вивчення власне психологічної готовності студентів до ділового спілкування іноземною мовою, її структури, динаміки розвитку з 1-го по 4-й курси, пошук психолого-педагогічних засобів її формування залишилось поза увагою науковців-психологів.

Таким чином наукове обґрунтування засобів формування психологічної готовності студентів до ділового спілкування іноземними мовами у навчально-виховному процесі є однією із соціально-значущих, актуальних проблем педагогічної та вікової психології. А відтак недостатня теоретична та практична розробленість зазначеної проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського («Проблеми психологічного дослідження особистості і сприяння її розвитку (інтегрований підхід)») на 2005-2009 рр., протокол № 5 від 28.10.2005 р.) і проводилося в рамках програми Ради Європи «Вивчення мов громадянами Європи». Тема дисертаційного дослідження затверджена рішенням Вченої ради Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (далі – ВДПУ) (протокол № 10 від 23.04.2003 р.) та узгоджена в бюро Ради з координації наукових досліджень в галузі педагогіки та психології в Україні АПН України (протокол № 8 від 25.10.2005 р.).

Об'єкт дослідження – психологічна готовність особистості до ділового спілкування іноземними мовами.

Предмет дослідження – формування у студентів психологічної готовності до ділового спілкування іноземними мовами.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити структуру, динаміку розвитку та програму формування психологічної готовності студентів до ділового спілкування іноземними мовами.

Відповідно до сформульованої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Провести теоретичний аналіз проблеми психологічної готовності особистості до спілкування іноземними мовами.
2. Запропонувати структуру зазначеної готовності та виділити комплекс психологічних методів та методик з її дослідження.
3. Виявити динаміку розвитку мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного та емоційно-вольового компонентів психологічної готовності студентів 1-4-х курсів ВНЗ до ділового спілкування іноземними мовами.
4. Визначити умови, розробити та експериментально перевірити психолого-педагогічні засоби підвищення психологічної готовності студентів до ділового спілкування іноземними мовами.

Методи дослідження. Для розв'язання сформульованих у дослідженні завдань були застосовані такі методи: *теоретичні*: порівняння, аналіз та узагальнення психолого-педагогічної літератури з питань, пов'язаних з професійною іншомовною підготовкою студентів ВНЗ; метод моделювання та

ін.; *емпіричні*: спостереження, усне та письмове опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування), тестування (тест Спілбергера-Ханіна, авторська методика дослідження мотивації, когнітивної та операційно-процесуальної готовностей, адаптована методика А. М. Прихожан для визначення тривожності у спілкуванні та ін.) експеримент (констатувальний, формувальний), аналіз результатів навчальної діяльності студентів, метод експертних оцінок та ін.; *математичні* методи обробки результатів дослідження (варіаційний, кореляційний, факторний аналіз, t-критерій Ст'юдента та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів:

уперше виявлено динаміку розвитку мотиваційної, когнітивної, операційно-діяльнісної та емоційно-вольової складових психологічної готовності особистості до ділового спілкування іноземними мовами у студентів ВНЗ; запропоновано програму її формування у навчально-виховному процесі ВНЗ;

удосконалено модель та показники оцінювання рівнів розвитку психологічної готовності студентів до ділового спілкування іноземними мовами;

подальшого розвитку набули методи психодіагностики психологічної готовності майбутніх фахівців з вищою освітою до ділового спілкування іноземною мовою, засоби підвищення рівня розвитку мотиваційного, когнітивного, операційно-діялісного та емоційно-вольового її компонентів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у систематизації рекомендацій щодо покращення професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців з вищою освітою, формування у них психологічної готовності до використання іноземної мови у діловому спілкуванні.

Результати дослідження використовуються викладачами іноземних мов та психологами ВНЗ. Запропоновані та апробовані на основі експериментального дослідження рекомендації з індивідуалізації навчання і формування психологічної готовності у студентів до ділового спілкування іноземними мовами, впроваджені у роботу викладачів та психологів ВДПУ (акт впровадження 10/988 від 27.11.2008 р.), Вінницького соціально-економічного інституту Університету "Україна" (довідка про впровадження 1/27 від 28.11.2008 р.).

Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами іноземних мов та психологами ВНЗ з метою здійснення оптимального супроводу навчального процесу, надання студентам психологічної допомоги при засвоєнні іноземних мов, а також при розробці навчально-методичної літератури.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження обговорювалися на VII Міжнародній науково-практичній конференції "Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами" (Київ, 2007) та V Міжнародній науково-методичній конференції "Розвиток духовності та професіоналізму в умовах глобалізації" (Вінниця-Київ,

2008); на Всеукраїнських науково-практичних конференціях “Актуальні проблеми формування творчої особистості вчителя початкових класів” (Вінниця, 2005), “Проблеми девіантної поведінки: історія, теорія, практика” (Київ-Вінниця, 2007), “Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів України” (Хмельницький, 2008), на науково-практичних конференціях: “Наука і навчальний процес” (Вінниця, 2006, 2007).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження відображено в 11 наукових працях, 7 з яких представлені у фахових наукових виданнях ВАК України, 4 – матеріали конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 211 найменувань (з них 17 іноземною мовою) та 8 додатків. Основний зміст дисертації викладений на 160 сторінках і містить 22 таблиці та 7 рисунків на 7 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об’єкт, предмет дослідження, мету та його завдання представлено методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію та впровадження, а також дані щодо публікацій і структури дисертації.

У **першому розділі** – “Теоретичний аналіз проблеми психологічної готовності особистості до спілкування іноземними мовами” – представлено аналіз основних теоретичних підходів до проблеми формування психологічної готовності особистості до спілкування іноземними мовами у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі.

Вивчення спеціальної психолого-педагогічної літератури засвідчує, що переважна більшість досліджень проблеми готовності особистості до спілкування діловою іноземною мовою належить педагогам (Т.В. Ваколюк, О.Б. Павлик, В.Р. Мичковська, І.В. Герасимчук та ін.). Лише окремі аспекти зазначеної проблеми досліджувались психологами, зокрема, особливості професійного спілкування військовослужбовців в особливих умовах діяльності вивчались О.І. Бондаренко, особливості пізнавальних процесів під час навчання іноземної мови були розкриті О.М. Ветоховим, О.Ф. Волобуєвою, С.Д. Крашен психологічні механізми систематизації як засобу оволодіння іноземною мовою – І.В. Ковальчук, психолого-педагогічні умови організації групової діяльності курсантів у навчанні іноземної мови – І.В. Герасимчук, особливості актуалізації мовних здібностей студентів у процесі вивчення іноземних мов були предметом дослідження І.В. Кикилик, Ф. Дженесі, механізми саморегуляції студентів в іншомовному просторі досліджувались С.П. Тетерук, А.М. Джонс тощо.

У роботі формування психологічної готовності студентів до спілкування діловою іноземною мовою розглядається з позицій особистісно-діяльнісного

підходу (Л.В. Засєкіна, І.А. Зімня, О.О. Леонтєв та ін.), передбачає спеціальну організацію процесу діяльності суб'єкта з опанування іноземним мовленням.

С.Д. Крашен увів терміни “оволодіння” іноземною мовою і “вивчення” іноземної мови для диференціації умов, у яких відбувається процес засвоєння мови, а саме: у мовному середовищі носіїв мови чи в умовах вивчення його в аудиторії. У нашому розумінні, психологічна готовність до ділового спілкування іноземною мовою є результатом активного оволодіння студентами іноземною мовою в умовах, наближених до реального мовного середовища, і є системним умінням, здатністю її використовувати в умовах професійного спілкування. Саме тому в ВНЗ необхідно максимально наближати ситуації спілкування студентів іноземною мовою до умов їх майбутньої професійної діяльності.

Конструктивною є ідея Н.Ф. Шевченко про те, що термін “оволодіння” іноземною мовою визначає здатність особистості адекватно формувати і формулювати той чи інший уявний зміст засобами мови, а вивчення чи засвоєння – як будь-яку форму активності суб'єкта з оволодіння іноземною мовою як засобом і способом вираження думки.

Дискусійними є підходи до розгляду сутності та структури психологічної готовності особистості до діяльності, в тому числі і до спілкування. Так В. І. Лебедев, М. Д. Левітов, Ю. Є. Сосновікова та ін. описують її як певний функціональний стан людини, інші дослідники (М. І. Дяченко, Л. А. Кандибович, О. Д. Сафін, М. І. Томчук та ін.) як складну особистісну властивість. На сьогодні відсутні роботи, які б чітко виокремлювали компоненти зазначеної готовності, системно розглядали детермінанти та динаміку її розвитку у ВНЗ, виявляли вплив індивідуальних, вікових особливостей особистості на їх становлення та умови її навчання та виховання.

Лише окремі аспекти мотивації учіння, оволодіння іноземної мови студентами представлені у наукових дослідженнях О. М. Гринчишиної, І. Б. Красноголової, І. В. Кикилик, О. Б. Павлик, С. В. Цимбал та ін., проте особливості мотивації до іншомовного спілкування у майбутній професійній діяльності потребують подальшого дослідження. Перш за все, це стосується особливостей сформованості у студентів 1-4-х курсів ВНЗ когнітивної, операційно-діяльнісної та емоційно-вольової складових зазначеної готовності.

У дослідженні висунуто припущення, що психологічна готовність особистості до спілкування діловою іноземною мовою є складною, інтегральною властивістю особистості, яка характеризує її здатність до спілкування іноземною мовою у майбутній професійній діяльності. Модель та структура зазначеної готовності включає такі взаємопов'язані компоненти: мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий. Експериментальним чином та методами математичної статистики підтверджено правомірність їх існування.

Дисертантом виокремлені основні показники для визначення рівнів розвитку мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного та емоційно-вольового компонентів готовності.

У **другому розділі** – “Особливості розвитку психологічної готовності до ділового спілкування іноземними мовами у студентів 1-4-х курсів” – здійснено теоретико-методологічне обґрунтування дослідження та представлено результати констатувального емпіричного дослідження детермінант, динаміки розвитку мотиваційної, когнітивної, операційно-діяльнісної та емоційно-вольової готовностей студентів до ділового спілкування іноземними мовами.

Встановлено, що найбільший інтерес у порядку зниження рейтингу студенти проявляють до вивчення англійської, французької, німецької, італійської, іспанської та польської мов. В останні роки, дещо підвищився інтерес студентів, у порівнянні з минулим періодом, до вивчення італійської та французької мов. Це зумовлено більшою відкритістю, наприклад Італії, для працевлаштування громадян України. Виявлено, що більшість студентської молоді хотіла б знати не одну, а дві-три іноземні мови. Проте задовольнити таку потребу у ВНЗ студенти можливості не мають, оскільки згідно з навчальним планом вони вивчають лише одну іноземну мову. Досліджено динаміку розвитку ставлень студентів до вивчення іноземних мов (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка ставлень студентів 1-4-х курсів до вивчення іноземних мов (у %)

Хотіли б вивчати іноземну мову:	1-й курс	2-й курс	3-й курс	4-й курс
Англійську	95,4	97,7	94,7	96,0
Німецьку	60,5	41,9	39,5	54,0
Французьку	72,1	55,8	65,8	44,0
Іспанську	7,0	16,3	15,8	7,0
Італійську	23,3	14,0	23,7	20,0
Інші мови	30,2	16,2	13,2	12,0

Як видно з табл. 1, після другого курсу, особливо на випускному курсі у майбутніх бакалаврів знижується інтерес до вивчення більшості іноземних мов. Встановлено, що засвоєння, наприклад мов, які користуються сьогодні у молоді популярністю (італійської, польської, іспанської, східних мов) можливе поза межами ВНЗ у додатковий час і за певну платню на різноманітних курсах. У ВНЗ переважним чином вивчаються англійська, німецька, французька мови. Серед інших мов, які бажали б вивчати близько 10% студентів, називають японську, китайську, арабську, латинь та інші.

Проведено дослідження структури мотивації студентів до ділового спілкування іноземними мовами, її представлено в табл. 2. Як видно з неї, в структуру провідних, центральних мотивів, які складають ядро мотивації і спонукають студентів до вивчення та спілкування діловою іноземною мовою

входять мотиви особистісного розвитку та професійного самовдосконалення (3-я група), мотиви обміну інформацією та ділового спілкування (5-та група) та пізнавальні мотиви (1-ша група). Вони є найбільш вагомими для студентів усіх курсів, всіх спеціальностей, для юнаків та дівчат, вихідців з міста та села.

Таблиця 2

**Особливості розвитку у студентів мотивації
до ділового спілкування іноземними мовами**

№ з/п	Групи мотивів	Вагомість мотивів			
		1-й курс	2-й курс	3-й курс	4-й курс
1	Пізнавальні мотиви	1,00	0,86	0,89	0,57
2	Мотиви матеріального характеру	0,51	0,41	0,74	0,56
3	Мотиви особистісного розвитку та професійного самовдосконалення	1,87	2,08	1,81	1,34
4	Мотиви престижності спілкування іноземними мовами	0,67	0,71	0,89	0,74
5	Мотиви обміну інформацією та ділового спілкування	1,28	1,31	0,85	1,17
6	Мотиви працевлаштування, навчання за кордоном	0,43	0,18	0,15	0,09
7	Наслідкування зразкової щодо володіння іноземною мовою особистості	0,63	0,67	0,88	0,57
8	Утилітарні мотиви	0,30	0,55	0,57	0,70

Виявлено, що мотивація студентів до ділового спілкування іноземною мовою після закінчення вивчення іноземної мови після другого курсу, поступово знижується. Це зумовлено суттєвими обмеженнями: обсягу спілкування студентів іноземною мовою на старших курсах (вона відсутня на 3-4-ому курсах, у більшості ВНЗ немає факультативних занять з іноземної мови тощо), обміну професійними думками з фахівцями-іноземцями. Найбільша вагомість мотивів особистісного розвитку та професійного самовдосконалення у структурі провідних мотивів студентської молоді є позитивним моментом, який необхідно враховувати при організації їх професійної іншомовної підготовки та вдосконалення особистості. Низька мотиваційна готовність студентів до ділового спілкування іноземними мовами, і перш за все групи пізнавальних мотивів, зумовлена недостатнім рівнем підготовки викладачів до формування у студентів пізнавальних інтересів до вивчення мови, переконань у її значущості для майбутньої професійної діяльності, а також проблемами відбору змісту, ефективних форм і методів навчання з іноземної мови та ін.

Входження у ядро мотивації групи мотивів обміну інформацією та ділового спілкування пов'язано з тим, що сучасні молоді люди мають значно ширший доступ до різноманітної цікавої інформації, у тому числі й пов'язаної з майбутньою професійною діяльністю (кабельне, супутникове телебачення, мережа Інтернету та ін.), яка у переважній більшості надається найбільш

вживаними іноземними мовами. А тому це певною мірою спонукає значну частину молодих людей до оволодіння та спілкування іноземними мовами.

У структурі мотивації студентів недостатньо вагомими є мотиви четвертої, шостої та сьомої груп. Це свідчить про неадекватність умов, у яких навчаються студенти, про проблеми України на міжнародному рівні, соціально-економічні та проблеми кадрового підбору викладачів іноземної мови. Досить вагомими залишаються у студентів мотиви утилітарного характеру, до того ж їх вагомість від курсу до курсу зростає. Це свідчить, про відсутність внутрішньої мотивації до засвоєння та спілкування іноземною мовою, про переконаність значної частини молоді, що іноземна мова для їх професійного зростання значущості немає.

Не виявлено суттєвих відмінностей у мотивації юнаків та дівчат. Разом з тим у дівчат, у порівнянні з юнаками, дещо менша вагомість груп пізнавальних мотивів, мотивів обміну інформацією та ділового спілкування. Проте у них більш вагомими, ніж у юнаків, є мотиви 4-ої та 7-ої груп, що може свідчити про дещо вищу престижність серед дівчат знань та вмінь з іноземної мови.

Як засвідчив проведений нами аналіз успішності навчання студентів з іноземної мови, то значно кращі її показники у дівчат, порівняно з юнаками. Дівчата характеризуються більшою старанністю, наполегливістю у вивченні іноземної мови, ніж юнаки. У процесі навчання вони проявляють увагу до порад, настанов педагогів і до того ж, викладачі іноземної мови користуються у них значно більшим авторитетом, ніж у студентів-юнаків, а тому й у дівчат мотиви прагнення наслідувати фахівців, які добре володіють іноземними мовами, також більш вагомі.

Виявлено, що значно вищий рівень розвитку як когнітивної, так і операційно-діяльній готовності до ділового спілкування іноземною мовою у студентів тих спеціальностей, з яких вони можуть працевлаштуватись на роботу за кордоном, чи працювати в іноземних організаціях, фірмах на території України. Так, зокрема, це характерно для майбутніх фахівців економічного напрямку, фізиків і математиків, які добре володіють комп'ютерною технікою і готові до професійного іншомовного спілкування. Значно нижча готовність до спілкування іноземною мовою виявлена у майбутніх українських філологів, істориків, які практично не зможуть працевлаштуватись на роботу за фахом, яка вимагає ґрунтовного володіння іноземними мовами. Це підтвердили результати проведених нами бесід, анкетування зазначених професійних груп молоді.

У результаті дослідження динаміки розвитку когнітивного та операційно-діяльній компонентів психологічної готовності у студентів 1-4-го курсів, виявлено, що по мірі вивчення студентами іноземної мови на 1-2-му курсах, рівень знань та навичок із спілкування професійною іноземною мовою поступово зростає (табл. 3). Низький показник розвитку когнітивної та операційно-діяльній готовності у студентів першого курсу зумовлений

недостатнім рівнем їх довузівської підготовки. Саме на першому курсі у більшості з них відбувається процес мовленнєвої адаптації, вирівнювання іншомовних знань та навичок, необхідних для навчання у ВНЗ.

Таблиця 3

Динаміка розвитку когнітивної та операційно-діяльнісної готовностей до ділового спілкування іноземною мовою у студентів 1-4-х курсів

Компоненти психологічної готовності	Рівні готовності до спілкування	Студенти курсу (у %)			
		Першого	Другого	Третього	Четвертого
Когнітивний	Готові	54,2	82,5	85,0	47,7
	Не готові	45,8	17,5	15,0	52,3
Операційно-діяльнісний	Готові	13,0	62,5	65,0	25,0
	Не готові	87,0	37,5	35,0	75,0

На третьому курсі іноземна мова вже не вивчається, але у більшості студентів унаслідок певної інерційності показники розвитку когнітивної та операційно-діяльнісної готовностей залишаються на рівні другого курсу. Суттєве зниження розвитку зазначених компонентів психологічної готовності до ділового спілкування іноземною мовою відбувається на випускному курсі, що спричинено відсутністю спілкування іноземною мовою як на четвертому, так і на третьому курсах. Виявлено, що когнітивний компонент психологічної готовності сформований лише у половини випускників бакалаврату, а операційно-процесуальний у 75%. Це вимагає перегляду системи підготовки студентів з ділової іноземної мови у ВНЗ та формування у них психологічної готовності до спілкування нею у академічному та професійному середовищі. Встановлено, що більшість студентів прагнуть оволодіти не однією, а кількома іноземними мовами. У порядку рейтингу найбільшою популярністю у них користується англійська мова. Про це заявило більше 95% студентів 1-4-х курсів. На другому місці - французька, на третьому – німецька, на четвертому місці у студентів сьогодні – італійська мова. Серед інших іноземних мов, які названі студентами є польська, японська, китайська, арабська та ін.

Проведено аналіз найбільш типових труднощів, що виникають у студентів під час вивчення іноземних мов, чинників, що негативно впливають на їх засвоєння. Було встановлено, що серед причин, які ускладнюють підготовку студентів 1-2-х курсів до занять з іноземної мови, на першому, за рейтингом, місці знаходяться різного роду побутові обставини (не вистачає часу на підготовку, відсутнє бажання, зайнятість та ін.), на другому – занадто висока складність завдань, на третьому місці студенти називають таку причину як нецікаві завдання, які дає викладач на самостійну роботу, на 4-5-ому місці є усвідомлення того, що їх робота не буде адекватно оцінена та обговорена на занятті і на останньому місці – відсутність смислу вивчення іноземних мов. В числі чинників, що знижують успішність їх навчання є проблеми з

неадекватністю змісту навчання, організацією самопідготовки, відсутність у студентів умінь самоорганізовуватись, самоуправляти процесом учіння, тобто недостатній рівень сформованості їх емоційно-вольової готовності до вивчення іноземної мови та спілкування нею.

У більш ніж половини студентів не виникає труднощів із переходом у спілкуванні з однієї мови на іншу, тому що вони не володіють навіть однією іноземною мовою. Проте при переході, наприклад, з російської на англійську чи німецьку мову майже у кожного третього-четвертого студента виникають проблеми, які починають все більше зростати з моменту закінчення планового вивчення курсу іноземної мови, тобто одразу ж після другого року навчання у ВНЗ.

Виявлено, що студенти, які мають низький або ж високий рівень мовленнєвої підготовки частіше, ніж інші використовують у спілкуванні іноземною мовою невербальні засоби: жести, міміку, пантоміміку та ін. Перші - тому, що у них недостатній запас слів, слабкі мовленнєві навички, а другі - тому, що компенсують за допомогою невербальних засобів мовленнєві можливості і передають таким чином смисли, емоції, почуття тощо.

Встановлено, що такі негативні психічні стани особистості як тривога, страх, скутість, пригніченість та ін., що проявляються у процесі спілкування студентів на заняттях з іноземної мови, суттєво знижують ефективність та результативність формування у них іншомовних знань, навичок та умінь. Проведено вивчення причин прояву хвилювань, негативних емоційних станів у студентів на заняттях з іноземної мови, їх змісту та особливостей. Його результати представлені нами в таблиці 4.

Таблиця 4

Детермінанти виявлення негативних психічних станів студентів при діловому спілкуванні іноземною мовою

Чинники, що зумовлюють хвилювання студентів	Категорія студентів				
	Філологи	Економісти	Історики	Фізики і математики	Педагоги і психологи
Недостатній запас слів	65,7	48,5	59,5	50,0	55,0
Нездатність висловлюватись іноземною мовою	42,9	33,3	35,7	37,8	30,0
Високий темп спілкування	5,7	9,1	19,0	21,6	30,0
Складність переходу з рідної на іншу мову	17,1	21,2	14,3	16,2	20,0
Нездатність адекватно розуміти думку іншою мовою	8,6	9,1	14,3	16,2	25,0
Інші	5,7	0	0	0	0

Встановлено, що хвилювання при вивченні іноземної мови характерні для 62,2% студентів, з них проявляють радість та задоволення від вивчення іноземної мови лише 12,2%; зацікавленість, пізнавальний інтерес – 64,4%

опитаних; скутість, боязкість – 17,6%, страх – 5,9%, байдужість – 4,3%, пригніченість – 3,7%. Навіть за досить високого рівня пізнавального інтересу студентів до вивчення іноземних мов, у значної їх частини проявляються негативні емоційні стани, що зумовлено незадоволенням ними потреби у їх засвоєнні, недостатньою ефективністю навчально-виховного процесу у ВНЗ, зокрема, організації процесу оволодіння студентами інших мов.

Студенти у достатньою мірою усвідомлюють власні проблеми вивчення та спілкуванням іноземною мовою, намагаються знайти шляхи їх розв'язання. Так, наприклад, сильні негативні хвилювання, більш ніж у кожного другого студента зумовлені недостатнім словниковим запасом, обсягом знань з іноземної мови і є характерними для студентів різних спеціальностей і напрямків підготовки. На другому за рейтингом місці - стани студентів, що зумовлені відсутністю необхідних навичок та вмінь використовувати запас слів та знань у реальному діловому спілкуванні іноземною мовою. Про це заявив кожен третій студент. На нашу думку, таких студентів було б значно більше, якби професійне спілкування у ВНЗ іноземною мовою здійснювалось би з носіями мови, фахівцями з інших країн. Про це може свідчити і той факт, що серед студентів-філологів, у яких процес спілкування є основою їх професійної діяльності, відсоток тих, що називають причиною негативних психічних станів саме недостатній запас слів та знань, дещо вищий, ніж у студентів інших спеціальностей. У них частіше, ніж у студентів інших спеціальностей, проявляються негативні мовні інтерференції. Це зумовлено тим, що ґрунтовна підготовка з однієї мови часто стримує прискорене, успішне засвоєння іншої мови.

Певні труднощі, а відповідно і негативні переживання студентів при спілкуванні іноземними мовами, зумовлені високим темпом мовлення, затримками при переході з побудови граматичної структури рідною мовою на іноземну, складністю схоплювати смисл сказаного, думки інших при спілкуванні іноземною мовою тощо.

У **третьому розділі** – “Формування у студентів психологічної готовності до ділового спілкування іноземною мовою” – розроблено та обґрунтовано модель, програму, визначено шляхи та засоби формування психологічної готовності у студентів до ділового спілкування іноземною мовою (рис. 1). У формувальному експерименті, який проводився у ВДПУ взяли участь студенти третього курсу (64 чол. – експериментальна група (ЕГ) та 64 – контрольна група студентів (КГ). Враховуючи найбільший інтерес студентів до вивчення англійської мови членами ЕГ і КГ була молодь, що вивчала саме цю мову.

Програма формування психологічної готовності передбачала вплив на свідомість студентів ЕГ різних за змістом і формою психолого-педагогічних засобів: бесід, дискусій, обміну думками, консультацій, рольових ігор, спеціальних навчальних занять, проблемних завдань, ситуацій, спецкурсу,

тренінгу та ін. Кожна з них реалізувала основну мету формувального експерименту, а саме, сприяла підвищенню рівня розвитку кожного з компонентів психологічної готовності.

Робота зі студентами експериментальної групи проводилась у формі факультативних занять по 2-3 години на тиждень протягом одного навчального року. На початковому та заключному етапах формувального експерименту були проведені контрольні заміри рівнів розвитку кожного з компонентів досліджуваної нами психологічної готовності у ЕГ та КГ.

Рис. 1. Модель формування психологічної готовності студентів до ділового спілкування іноземною мовою

Результати формувального експерименту свідчать, що у всіх компонентах психологічної готовності особистості до ділового спілкування іноземною мовою у студентів ЕГ відбулись суттєві позитивні зміни, чого не можна сказати про студентів КГ, у яких за рік сталося навіть певне зниження мотивації до ділового спілкування іноземною мовою (рис. 2). У студентів ЕГ зросла вагомість всіх груп провідних мотивів, зокрема, найбільшу вагомість отримали мотиви особистісного розвитку, професійного самовдосконалення особистості, пізнавальні мотиви ($p=0,01$).

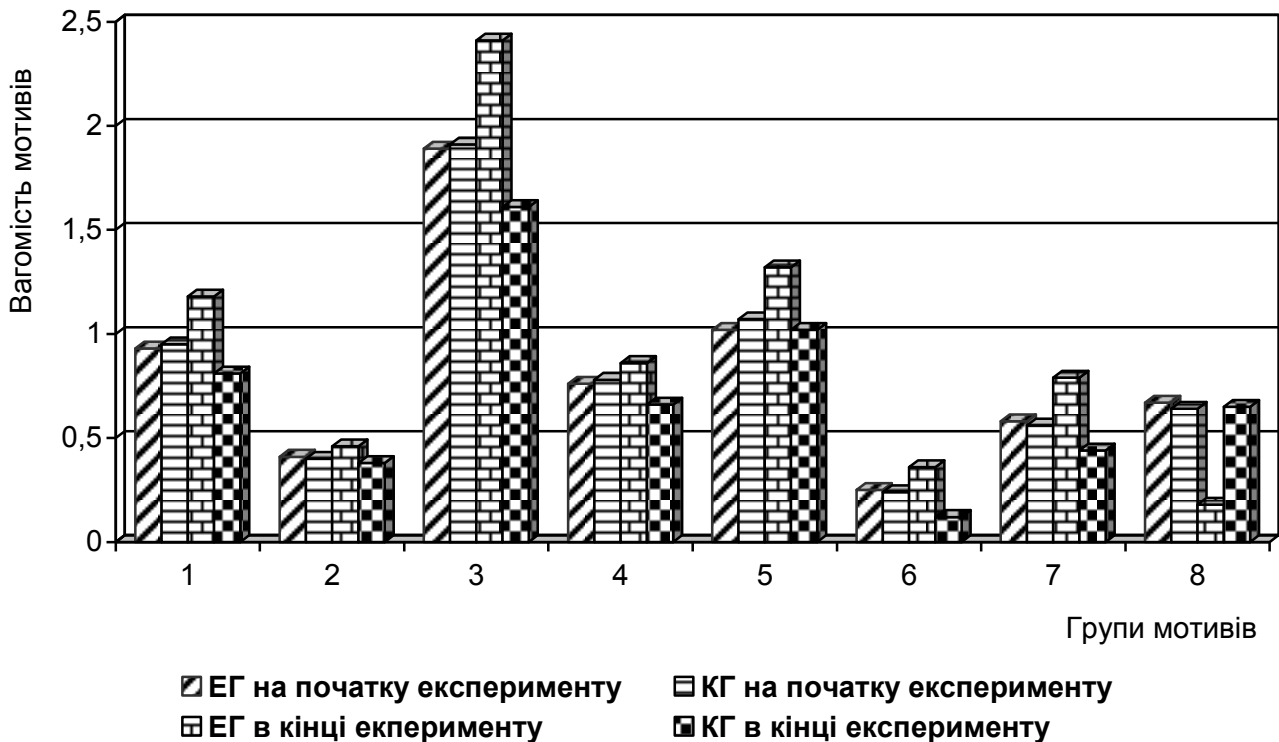

Рис. 2. Результати розвитку мотивації до ділового спілкування іноземною мовою у студентів ЕГ та КГ у формувальному експерименті

У студентів контрольної групи, показники вагомості всіх груп мотивів дещо знизились, у порівнянні з початковим етапом експерименту.

Про ефективність процесу формування когнітивного та операційно-діяльнісного компонентів психологічної готовності у студентів ЕГ свідчать результати оцінки їх знань та умінь з ділової англійської мови, яку проводили експерти–викладачі (табл. 5). Встановлено, що у 62,5% студентів ЕГ відбулись суттєві зміни у зазначених компонентах готовності.

Окрім того, додатково нами був проведений аналіз змін за окремими показниками експертів у п'ятибальній системі когнітивної та операційно-процесуальної готовності, які відбулись у КГ та ЕГ за результатами формувального експерименту (табл. 5).

З табл. 5 видно, що помітним є кількісне зростання всіх показників, якими описують когнітивну та операційно-процесуальну готовність студентів до ділового спілкування іноземною мовою. Проте за всіма виділеними показниками психологічної готовності студенти ЕГ значно випереджають студентів КГ. Достовірність відмінностей (на рівні значущості $p=0,01$) у результатах підтверджена шляхом застосування t-критерію Стюдента.

Участь студентів ЕГ у виконанні програми сприяла також покращенню рівня їх емоційно-вольової готовності до ділового спілкування іноземною мовою, зниженню тривожності у процесі засвоєння та спілкування. Цього практично не відбулось у студентів КГ, з якими не проводилась відповідна робота.

Динаміка розвитку основних показників когнітивної та операційно-діяльнісної готовностей до ділового спілкування іноземною мовою у студентів КГ та ЕГ груп

Показники ПГ до ділового спілкування іноземною мовою	Заміри на початку експерименту (бали)		Заміри наприкінці експерименту (бали)		Динаміка змін показників готовності до ділового спілкування ін. мовою (бали)	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Знання правил синтаксису, мовних форм для розпізнання професійних текстів, інших матеріалів	3.234	3.117	3.352	3.970	+0.118	+0.853
Словниковий запас професійних категорій, термінів, понять	3.573	3.500	3.838	4.412	+0.265	+0.912
Здатність зрозуміло писати тексти, оформляти просту документацію професійного змісту	3.162	3.176	3.397	4.206	+0.235	+1.030
Вміння висловлювати власні професійні думки, позиції	3.323	3.265	3.485	4.235	+0.162	+0.970
Навички розуміння автентичних професійних за змістом текстів з книг, журналів та ін.	3.868	3.824	4.088	4.485	+0.220	+0.661
Розуміння професійної інформації з лекцій, бесід тощо	3.616	3.631	3.719	4.014	+0.103	+0.383

Аналіз процесу спілкування іноземною мовою та навчальної діяльності, письмове опитування учасників ЕГ засвідчили, що 56,25% з них певною мірою навчилися долати негативні психічні стани, вплив травмуючих факторів за допомогою прийомів, вправ з психічної саморегуляції. Зміни у рівнях тривожності студентів подані у табл. 6.

Таблиця 6

Зміна тривожності студентів ЕГ та КГ у формувальному експерименті, що викликана діловим спілкуванням іноземною мовою

Групи, етапи експерименту	Рівні тривожності студентів (у %), що обумовлені:					
	Процесом засвоєння іноземної мови			Процесом спілкування іноземною мовою		
	Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
ЕГ, початковий	25,00	40,62	34,38	25,00	59,37	15,63
КГ, початковий	28,13	40,61	31,26	21,88	65,62	12,50
ЕГ, кінцевий	15,63	40,62	43,75	15,63	71,87	12,50
КГ, кінцевий	21,88	46,86	31,26	18,75	68,75	12,50

Таким чином, за результатами проведеного нами формувального експерименту з розвитку у студентів психологічної готовності до ділового спілкування іноземними мовами можна зробити висновок, що запропонована нами програма є ефективною.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного теоретико-експериментального дослідження можна зробити такі висновки:

1. Проблема психологічної готовності майбутніх фахівців з вищою освітою до ділового спілкування іноземною мовою є малодослідженою у галузі педагогічної психології і має актуальне наукове та практичне значення. У наукових дослідженнях вчених залишились поза увагою власне психологічні аспекти мотивації студентів ВНЗ до вивчення та використання іноземної мови у майбутній професійній діяльності, формування у них адекватних уявлень, знань про її можливості.

Встановлено основні показники успішності спілкування студентів діловою іноземною мовою, а також основні проблеми та завдання ВНЗ щодо формування іншомовної культури майбутнього фахівця.

2. Запропонована та перевірена методами математичної статистики структура психологічної готовності особистості до ділового спілкування іноземною мовою. Вона представляє собою єдність та взаємозв'язок таких компонентів готовності як мотиваційного, когнітивного, операційно-процесуального та емоційно-вольового. Розкривається психологічна сутність кожного з них та показники і критерії їх розвитку у студентів.

3. На основі розробленої структури психологічної готовності проведено порівняльний констатувальний експеримент з вивчення особливостей розвитку зазначених компонентів готовності у студентів (юнаків та дівчат) 1-4-го курсів, юнаків та дівчат, вихідців з села та міста, фахівців різних професійних напрямків. Виокремлено структуру провідних мотивів, у яку входять мотиви особистісного розвитку та професійного самовдосконалення, мотиви обміну інформацією та ділового спілкування і пізнавальні мотиви. Вони є найбільш вагомими для студентів усіх курсів, всіх спеціальностей, для юнаків та дівчат, представників з міста та села. У структуру провідних мотивів не увійшли мотиви престижності спілкування іноземними мовами, мотиви працевлаштування, навчання за кордоном, наслідування фахівця, що зразково володіє іноземною мовою.

4. Виявлено, що після другого курсу, особливо на випускному курсі, у майбутніх бакалаврів дещо знижується інтерес до вивчення більшості іноземних мов. Найбільшою популярністю сьогодні у молоді користуються англійська, французька, німецька мови. Є значний інтерес до вивчення інших мов (італійської, польської, іспанської, східних мов), проте він може бути

задоволений, як правило, поза межами навчального процесу, у додатковий час і за додаткову платню.

5. Рівень сформованості когнітивного та операційно-діяльнісного компонентів психологічної готовності до ділового спілкування іноземною мовою у студентів досліджуваних професійних напрямків є дуже низьким. Когнітивний компонент не сформований в середньому майже у кожного п'ятого, а операційно-діяльнісний – більш ніж у кожного другого студента. Дещо вищий рівень сформованості має когнітивна готовність, у порівнянні з операційно-діялісною, що зумовлено значно меншими затратами з боку студентів навчальних зусиль на її розвиток, включенням для цього, здебільшого, функцій сприймання та пам'яті. Процес же формування мовленнєвих навичок та умінь, у порівнянні з розвитком знань, є більш тривалим та складним. Серед чинників, які впливають на успішність спілкування студентів діловою іноземною мовою на нашу думку є: недостатній запас слів, нездатність висловлюватись іноземною мовою, високий темп спілкування, складність переходу з рідної на іноземну мову, нездатність адекватно розуміти думку іншою мовою та ін. Вони негативно позначаються і на психічних станах студентів.

Труднощі розвитку у майбутніх фахівців з вищою освітою когнітивного та операційно-процесуального компонентів готовності особисті до ділового спілкування іноземними мовами мають як суб'єктивний (неадекватна мотивація, психологічні установки щодо вивчення та використання у професійній діяльності іноземної мови, низький рівень знань та навичок з шкільної програми іноземної мови, недостатній рівень усвідомлення її професійної та особистісної значущості та ін.), так і об'єктивний (неадекватні зміст освіти, форми та методики проведення занять, недостатня якість підготовки викладачів та ін.) характер.

6. Встановлено, що готовність студентів до спілкування іноземною мовою суттєво знижується за рахунок недостатнього рівня розвитку їх емоційно-вольової готовності. Хвилювання, тривога, що виникає у значної частини майбутніх фахівців призводять до зниження результативності занять з іноземної мови, низького рівня сформованості знань та умінь щодо спілкування нею.

7. У результаті проведеного дослідження запропонована модель та програма формування психологічної готовності особистості майбутнього фахівця до ділового спілкування іноземною мовою. В її структуру входять психолого-педагогічні засоби, спрямовані на покращення розвитку всіх компонентів зазначеної готовності: мотиваційного, когнітивного, операційно-процесуального та емоційно-вольового.

Реалізація запропонованої моделі та програми у формуальному експерименті показала свою ефективність щодо розвитку психологічної готовності студентів до ділового спілкування іноземною мовою.

Предметом подальших досліджень може стати вивчення впливу індивідуально-типологічних особливостей особистості на формування психологічної готовності до ділового спілкування іноземною мовою, виявлення найбільш професійно важливих якостей, властивостей особистості, що сприяють успішному засвоєнню та використанню іноземної мови у різних видах професійної діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бучацька С. М. Психологічні особливості підготовки студентів з іноземної мови. / С. М. Бучацька // Збірник наукових праць № 33. Частина II ; гол. ред. Балашов В. О. – Хмельницький : Вид-во Нац. академії Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2005. – С. 139–142.

2. Бучацька С. М. Формування та коригування психологічної готовності студентів до спілкування іноземними мовами / С. М. Бучацька // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України Т. IX, част. 7 ; за ред. С. Д. Максименка. – К., 2007 – С. 18–23.

3. Бучацька С. М. Мотиваційна готовність студентів до ділового спілкування іноземними мовами / С. М. Бучацька // Проблеми екстремальної та кризової психології : збірник наук. праць. Вип. 4 ; гол. ред. Перелигіна Л. А. – Харків : УЦЗН, 2008. – С. 24–33.

4. Бучацька С. М. Формування у студентів психологічної готовності до ділового спілкування іноземними мовами. / С. М. Бучацька // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки : зб. наук. праць ; відп. ред. Долинська Л. В. ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2008. – №47(23) – С. 139–146.

5. Бучацька С. М. Емоційно-вольова готовність студентів до ділового спілкування іноземними мовами / С. М. Бучацька // Збірник наукових праць № 43. Частина II ; гол. ред. В. О. Балашов. – Хмельницький : Вид-во Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2008. – С.176–179.

6. Бучацька С. М. Динаміка когнітивної та операційно-діяльнісної готовностей студентів до професійного спілкування іноземними мовами / С. М. Бучацька // Збірник наукових праць № 44. Частина II ; гол. ред. Балашов В. О. – Хмельницький : Вид-во Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2008. – С.149–153.

7. Бучацька С. М. Шляхи та засоби розвитку у студентів психологічної готовності до ділового спілкування іноземною мовою / С. М. Бучацька // Збірник наукових праць № 45. Частина II ; гол. ред. Балашов В. О. – Хмельницький : Вид-во Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2008. – С. 169–173.

8. Бучацька С. М. Мотивація оволодіння студентами декількома іноземними мовами / Світлана Бучацька // Актуальні проблеми формування творчої особистості вчителя початкових класів (Вінниця, 2005) : матер. третьої Всеукр. наук.-практ. конф. – Вінниця : ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 2005. – С. 103–105

9. Бучацька С. М. Розвиток мотивації студентів до вивчення декількох іноземних мов / С. М. Бучацька // Наука і навчальний процес : наук.-метод. збірник ; відпов. за вип. Мельников О. М. – Вінниця : Вінницький соц.-екон. ін-т Ун-ту «Україна», 2006. – С. 148–151.

10. Бучацька С. М. Психолого-педагогічні засоби розвитку у студентів готовності до професійного спілкування іноземною мовою / С. М. Бучацька // Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів України : Всеукр. наук.-практ. конф. ; Серія: Психолого-педагогічні й філологічні науки. – Хмельницький : Вид-во Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2008. – С. 36–37.

11. Бучацька С. М. Особливості саморегуляції студентів у процесі вивчення іноземних мов / С. М. Бучацька // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами (Київ, 2007) : тези доповідей сьомої міжнар. наук.-практ. конф. ; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». – К. Університет „Україна”, 2007. – С. 90–92.

АНОТАЦІЇ

Бучацька С. М. Формування психологічної готовності студентів до ділового спілкування іноземними мовами. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – “Педагогічна та вікова психологія”. – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2009.

Дисертаційна робота присвячена теоретичному обґрунтуванню та експериментальному вивченню проблеми формування психологічної готовності студентів до ділового спілкування іноземними мовами.

У роботі розкриваються її структура, детермінанти, динаміка розвитку. Представлені особливості розвитку мотиваційного, когнітивного, операційно-процесуального та емоційно-вольового компонентів психологічної готовності студентів до ділового спілкування іноземними мовами залежно від курсу навчання, статі, соціального походження студентів.

Запропонована та експериментально апробована модель та програма підвищення у студентів рівня психологічної готовності до ділового спілкування іноземною мовою. У результаті проведення формувального експерименту відбулося суттєве зростання рівня зазначеної готовності у студентів експериментальної групи, порівняно з контрольною.

Ключові слова: психологічна готовність, студент, іноземна мова, ділове спілкування, формування.

Буцацкая С. М. Формирование психологической готовности студентов к деловому общению на иностранных языках. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 – “Педагогическая и возрастная психология”. – Национальная академия Государственной пограничной службы Украины имени Богдана Хмельницкого. – Хмельницкий, 2009.

Диссертационная работа посвящена теоретическому обоснованию и экспериментальному изучению проблемы формирования психологической готовности студентов к деловому общению на иностранных языках.

В работе раскрываются ее структура, детерминанты, динамика развития. Представлены особенности развития мотивационного, когнитивного, операционально-процессуального и эмоционально-волевого компонентов психологической готовности студентов к деловому общению на иностранных языках в зависимости от курса обучения, пола, социального происхождения студентов.

Предложена и экспериментально апробирована модель и программа повышения у студентов уровня психологической готовности к деловому общению на иностранных языках. В результате формирующего эксперимента произошло существенное повышение уровня представленной готовности у студентов экспериментальной группы, по сравнению с контрольной.

Ключевые слова: психологическая готовность, студент, иностранный язык, деловое общение, формирование.

Buchatska S. M. Formation of students' psychological readiness to professional foreign languages communication. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Psychology by speciality 19.00.07 – “Educational and Age Psychology”. – V.Khmelnyskyi National State Academy of Border-Guard Forces of Ukraine. – Khmelnytskyi, 2009.

The thesis is dedicated to theoretical ground and experimental study of problem concerning formation of students' psychological readiness to professional foreign languages communication.

The problem of future specialists' psychological readiness to foreign languages communication is not profoundly investigated in Educational and Age Psychology therefore it has an urgent scientific and practical value. Native and foreign achievements devoted to the above mentioned problem have been analysed.

The structure, determinants and dynamics of students' psychological readiness development are presented in the research work. Motivative, cognitive, operational and emotional components of the noted readiness and their typical features within the

process have been discovered in accordance with students' year of study, gender and social background.

On the theoretical ground and empirical study of the problem psychological readiness to professional foreign languages communication is regarded as structural compound system which comprises four interrelated components.

On the basis of the developed structure of psychological readiness a comparative stative experiment was carried out. The structure of leading motives such as personal development and professional self-improvement, motives of informational exchange, professional communication as well as cognitive ones was formed.

It was discovered that students' interest to foreign languages learning decreases after second year when they complete the course of foreign languages. The most popular foreign languages the students would like to master are English, German and French although they are interested in Italian, Spanish, Polish and Oriental languages. The level of cognitive and operational components formation of psychological readiness to professional foreign languages communication is very low. The experiment proved that each 5th student doesn't possess developed cognitive component and each 2nd doesn't have an appropriate level of operational component.

Among factors affecting the process of foreign languages learning the following should be named: lack of vocabulary, inability to speak out a foreign language, lack of fluency, difficulties in native into foreign languages transition and inadequate comprehension of their professional importance.

On the stage of stating experiment a low level of emotional component of psychological readiness has been revealed which affects the process of learning.

The model and specially drafted program (discussions, intercourse, round-table talks, special exercises, role playing, trainings etc.) to increase students' level of psychological readiness to professional foreign languages communication has been worked out and tested. It comprises the system of lessons, exercises and trainings directed on the development of all components of students' psychological readiness to professional foreign languages communication.

The formative experiment has been conducted, psychological readiness forming model introduced and its efficiency has been tested by comparison of formative experiment results in experimental and control groups. An experiment confirmed possibilities for future graduates to develop the required psychological readiness.

Key words: psychological readiness, formation, student, foreign languages, professional communication, cognitive, motivative, operational, emotional components.